

Årgång 28 | Nr 2 | 2015

PARNASSIA

Föreningen Smålands Flora

Föreningen Smålands Flora

Föreningen startade år 1982.

Medlemsavgiften för 2015 är 100 kr och för familjemedlemsskap är avgiften 25 kr. För detta får du möjlighet att delta i föreningens aktiviteter! Fullbetalande får dessutom *Parnassia* (2 häften om året, tillsammans minst 32 sidor).

Föreningens plusgiro: 66 29 27 -3

Styrelse 2015-2016

Ordförande: Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar
Tel 0480 - 251 89. E-post tomas.buren@netatonce.net

Vice ordförande: Margareta Edqvist, Syrengatan 19, 571 39 Nässjö
Tel 0380 - 106 29. E-post margareta.edqvist@telia.com

Sekreterare: Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona
Tel 0455 - 31 17 41. E-post cotula@gmail.com

Kassör: Måns Faxén, Gamla Kronobergsvägen 20, 35262 Växjö
Tel 073-645 25 35. E-post manswinnem@yahoo.se

Per Darell, Rökesvens väg 14, 342 34 Alvesta
E-post per.darell@netatonce.net

Johan Blomby, Övra Källehult 11, 362 91 Tingsryd
Tel 070-327 39 61. E-post jblomby@gmail.com

Tomas Fasth, Högemålen 2, 563 91 Gränna
Tel 070-321 48 22. E-post tomasfasth@telia.com

Mats Halling, Helgsjö 2, 593 92 Västervik
Tel 0490-921 01. E-post mats.halling@hushallningssallskapet.se

Åke Rühling, Humlekärrshultsvägen 10, 572 41 Oskarshamn
Tel 0491 - 771 61. E-post ake.ruhling@telia.com

Nicklas Strömberg, Sågverksvägen 10, 570 84 Mörlunda
Tel 070 - 205 49 78. E-post: nicklas@igoterra.com

Tommy Nilsson, Villagatan 8, 570 80 Virserum
Tel 0495 - 301 31. E-post: tommy@virserum.com

Slätterblomma
Parnassia palustris

Omslagsbild, fram: Vityxne. Foto Tomas Burén

Om skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii* (Druce) Hyl. i Jönköpingstrakten

▪ Magnus Thorell

I Smålands flora (2007) skriver Thomas Karlsson att inga aktuella uppgifter för skogsnycklar föreligger. Ett antal ej accepterade uppgifter redovisas dock. Skälet till denna återhållsamhet var förmodligen att uppgiftslämnarna inte kunde redovisa några insamlade belägg på växten i fråga. Att skilja skogsnycklar från Jungfru Marie nycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *maculata* kan nämligen vara ganska svårt. Det faktum att skogsnycklar är kalkgynnad, gör att lämpliga växtplatser är sällsynta i Småland. Jungfru Marie nycklar trivs däremot på magra, kalkfattiga marker och är en vanlig orkidé i detta landskap. Habitueellt skiljer man de båda orkidéerna åt genom att skogsnycklar har en djupt treflikig läpp. Läppen hos Jungfru Marie nycklar är vanligen hel eller grunt flikig. Det nedersta stjälkbladet är tämligen brett och är ganska tvärt avrundat hos skogsnycklar, jämfört med en mer spetsig form hos Jungfru Marie nycklar. Karaktärer som kan vara svåra att bedöma är att blomaxet hos skogsnycklar kan vara mer spetsigt och att dessa nycklar ofta är mer högväxta, jämfört med den andra underarten. De båda underarterna har dessutom olika kromosomtal (Hedréen 2005) och de

Skogsnycklar, Sandseryd. 15-07-16.
Foto Roland Carlsson

har i en del floror förts till olika arter. Mellanformer förekommer också. Ett förhållande som ställer till problem är, att man ibland träffar på Jungfru Marie nycklar med djupt treflikig läpp och en

Skogsnycklar, basalblad.
Foto Roland Carlsson

del florainventerare har då säkert lurats tro att de har hittat skogsnycklar.

Skogsnycklar förekommer på näringsrika växtplatser, främst i kalktrakter, över nästan hela landet. I fjällkedjan går den upp i den subalpina regionen (Nilsson 1987). I Norrbotten har skogsnycklarna en annan ekologi och växer även på näringsfattig mark (Stenberg 2010). Vad gäller Södra Vätterbygden anger Hylander (1966) ett fynd i Gränna, en uppgift som enligt Smålands flora härrör från ett belägg i Uppsala universitet, insamlat av C. A. Andersson vid Vretabäcken 1879. (Insamlat som Jungfru Marie nycklar.)

Vid Botaniska Sällskapet i Jönköping inventering av floran i Södra Vätterbygden under 1960-70-80-talen rapporterade Bertil Fingalsson (1913-1997), distriktsansvarig inventerare i Skärstad, skogsnycklar från tre lokaler i sin hemsocken. Det fanns ingen anledning att betvivla uppgifternas riktighet. Skärstad, med dess kalkpåverkade jordar, kunde vid tiden för inventeringen uppvisa en flora med flera kalkgynnade och kalkberoende växtarter: t.ex. kärrknipprot *Epipactis palustris*, S:t Pers

nycklar *Orchis mascula*, ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*, Adam och Eva *Dactylorhiza sambucina*, rosettjungfrulin *Polygala amarella* och hårstarr *Carex capillaris*, för att nämna några. Fingalsson var noggrann och samlade och pressade växter. Säkerligen tog han belägg av en svårbestämd orkidé som skogsnycklar. Men något belägg verkar inte finnas bevarat, därav Thomas Karlssons beslut att inte godta uppgifterna. Detta inspirerade författaren att undersöka hur det förhåller sig med skogsnycklarna i Skärstad.

29 juni 2011 letade Roland Carlsson och jag upp Fingalssons skogsnyckellokalerna i Skärstad. Vi började med en lövsumpskog ca 800 m Ö om Hunnerydsbadet. Lokalen ligger i nedre delen av en NV-sluttning mot Landsjön och genomflyts av en bäck. Trädvegetationen utgörs av klibbal *Alnus glutinosa*, gråal *Alnus incana*, glasbjörk *Betula pubescens*, ask *Fraxinus excelsior*, hägg *Prunus padus* och hassel *Corylus avellana*. Markvegetationen är mycket frodig och här växer majbräken *Athyrium filix-femina*, nordbräken *Dryopteris expansa*, skogsfräken *Equisetum sylvaticum*, skogsstarr *Carex sylvatica*, tagelstarr *Carex appropinquata*, lundelm *Elymus caninus*, humleblomster *Geum rivale*, videört *Lysimachia vulgaris*, strätta *Angelica sylvestris*, stinksyska *Stachys sylvatica* och kärrfibbla *Crepis paludosa* m.m. Bland dessa gräs och örter växte ca 50 högvuxna nycklar, som vi bestämde till skogsnycklar. Även Fingalssons andra lokaler, 1 km VSV Mårtenstorp och 200 m SSV Mölängen

Skogsnycklar, Skärstad. 11-06-29. Foto Roland Carlsson

besöktes, men här hittades inga skogsnycklar och heller ingen biotop med lämpliga förutsättningar. Året därpå insamlades ett exemplar av skogsnycklarna vid första lokalen och skickades till Thomas Karlsson, Naturhistoriska riksmuseet, som godkände vår bestämning.

2013 inventerade Mikael Hagström, Linköping, nyckelbiotoper på uppdrag av Jönköpings kommun. I ett källkärr ca 1 km NO om Sandseryds kyrka, strax söder om Jönköping, gjorde han en intressant upptäckt, nämligen ett bestånd med skogsnycklar. I somras, 16 juli 2015, besökte Roland och jag även denna lokal, som ligger i översta delen av en östsluttning med rikligt flödande källvatten. Området är mycket blött

och här växer en lövsumpskog med främst klibbal och inslag av glasbjörk och ask. I markvegetationen spelar brunstarr *Carex acutiformis* en viktig roll. Här växer även majbräken, hultbräken *Phegopteris connectilis*, skogsfräken, skärmstarr *Carex remota*, skogssäv *Scirpus sylvaticus*, älgört *Filipendula ulmaria*, kärrfibbla, kärrtistel *Cirsium palustre*, strätta, kabbeleka *Caltha palustris*, flädervänderot *Valeriana sambucifolia*, revsmörblomma *Ranunculus repens*, gullpudra *Chrysoplemium alternifolium*, ormbär *Paris quadrifolia* m.m. Källvattenet bildar en bäck som genomflyter området och i nedre delen förekommer ”bottenlösa” dyhöljor. Skogsnycklar växte i stor mängd. Antalet uppskattades till ca 400.

Skogsnyckellokalen 1 km NO Sandseryds kyrka. 15-07-16. Källpåverkad lövsumpskog.
Foto Roland Carlsson

Skogsnyckellokalen i Skärstad. 11-06-29. Foto Roland Carlsson

Uppmuntrade av denna överväldigande orkidérikedom undersökte vi även ett källflöde beläget 150 m Ö om Sand-seryds kyrka. Också här flödar vattnet ymnigt och sumpskog av främst klibbal frodas i sluttningen. Markvegetationen är här annorlunda än på föregående lokal, mer artfattig med älgört och kärrfibbla som dominerar. Även här växer brunstarr. Så småningom hittade vi fyra exemplar av skogsnycklar, växande tätt tillsammans.

De tre skogsnyckellokalerna har det gemensamt att de ligger på sluttningar med rörligt markvatten. Näringsrika biotoper har här skapats. Lokalen i Skärstad ligger på grovmo med inslag av lera och glacial finmo. Högre upp i sluttningen är jordarten lerig morän. Det är gott om källor i sluttningen och marken är kalkrik. Vid provtagning ca 300 m Ö om lokalen uppmättes i isälvs-sediment hela 23 % karbonathaltiga bergarter (Svantesson 1985). I anslutning till lokalen 1 km NO om Sand-seryds kyrka ligger flera vatten-rika källor. Området ligger i kanten av Axamodeltat – ett isälvsdelta med sandavlagringar från inlandsisens avsmältning (Hilldén 1992). Platsen kallas Mörkängen på Ekonomiska kartan 1: 20000, ett namn som visar på en tidigare markanvändning. Just ovanför skogsnyckellokalen ligger inom ett litet område ett lager med morän och väster om det ett lager med moränlera ovanpå sanden. I terrängen runt Sand-seryds kyrka och platsen för den tredje skogsnyckellokalen ligger också flera källor.

En av de största av dessa har enligt Hilldén en uppskattad avrinning av ca 50-60 l/minut.

Ett förhållande som skiljer Skärstadlokalen från de båda i Sand-seryd är, att på de sistnämnda växtplatserna finns inga kända kalkförekomster. Lokaler med källor och rörligt markvatten finns på åtskilliga platser i Jönköpingstrakten, så det skulle inte förvåna om fler skogsnyckelförekomster återstår att upptäcka.

Citerad litteratur

- Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007: Smålands flora. SBF-förlaget, Uppsala.
- Hedré, M. 2005: Artbildning och släktskap inom orkidésläktet handnycklar *Dactylorhiza*. Svensk Botanisk Tidskrift 99. Uppsala.
- Hilldén, A. 1992: Beskrivning till Jordartskartan Ulricehamn SO. Uppsala.
- Hylander, N 1966: Nordisk kärlväxtflora II. Stockholm.
- Nilsson, Ö. 1987: Nordisk fjällflora. Bonnier Fakta Bokförlag AB.
- Stenberg, L. 2010: Norrbottens flora II. SBF-förlaget, Uppsala.
- Svantesson, S. I. 1985: Beskrivning till Jordartskartan Jönköping SV. Uppsala.
- Jordartskartan 7 E. Jönköping SV. SGU Ser. Ae nr 59.
- Jordartskartan 7 D Ulricehamn SO. SGU Ser. Ae nr 109.

Magnus Thorell, Högalundsgatan 20, 564 32 Bankeryd. E-post: magnusthorell@outlook.com

Ny lokal för kärrknipprot i Jönköpings kommun

▪ Tomas Fasth

I Jönköping kommun har det sedan 2009 funnits ett modernt naturvårdsprogram som så långt kunskapen sträckt sig omfattat alla kända värdefulla naturvårdsobjekt oavsett skyddstatus. Här finns alltifrån enskilda träd till objekt som är tusentals hektar stora såsom Vättern med sin enorma vattenvolym. Sammanlagt rymmer katalogen ca 1700 objekt där man utgått från redan befintliga beskrivningar och bedömningar. Det är blott en mindre del som har besökts i samband med framtagandet av naturvårdsprogrammet. Under 2014 och 2015 har det kommunala naturvårdsprogrammet (NVP) uppdaterats. I fokus har varit betes- och myrmarker och för detta arbete har Pro Natura anlitats där undertecknad ingår sedan starten för 25 år sedan. Våtmarksobjekten finns främst i kommunens flacka västra och södra delar medan de flesta gräsmarkerna ligger i det mer kuperade landskapet öster om Vättern.

I samband med uppföljningen av våtmarker inom Östra Vätterbranterna

som främst handlar om alsumpskogar som lokaliserats i samband med Skogsstyrelsens inventering av nyckelbiotoper och sumpskogar besöktes stränder vid Näs på sjön Örens västra sida en dag i maj. Flera herrgårdar är belägna vid Ören* vilka omges av mycket värdefulla hagmarker med rik ängsflora och förekomst av grova ekar, lindar och andra naturvärdesträd med rik lavflora. Näs nära Örens utlopp mot Bunn är inget undantag. I strandzonen finns här på flera håll utbredda alsumpskogar som sträcker sig ett stycke från stranden upp mot källpåverkade sluttningar. De södra delarna ingår i beteshägn medan strandskogarna i norr enbart betas av vilda klövdjur.

En bit från stranden, men nedanför den forna strandlinjen, möttes jag av grov skogsalm *Ulmus glabra*, ormbär *Paris quadrifolia*, svart trolldruva *Actaea spicata* och tvåblad *Neottia ovata* i sumpskogen. Källmarker fanns på flera håll i sumpskogen där floran fick inslag av våtmarksarter som kärrfibbla *Crepis paludosa* och bäckbrämsa

*Ören ingår i Röttleåns vattensystem och delas med Aneby kommun och utmynnar i Vättern. Under 1840-talet sänktes sjön ett par m varvid land kring sjön blottades. Sjön har karaktär av källsjö och kännetecknas av klart vatten, högt pH, stort djup (nästan 37 m) och frånsett inloppen i söder och norr vegetationsfattiga, sandiga stränder. Blåsäv *Schoenoplectus tabernaemontani*, slokestarr *Carex pseudocyperus* och trädnate *Stuckenia filiformis* är tre ovanligare arter i sjön som säkert är mer kända som en av få sjöar med rödingförekomst i södra Sverige.

Cardamine amara. Där Skogsstyrelsens sumpskogs- och det kommunala naturvårdsobjektet upphörde skulle jag förstås vänt tillbaka för att avsluta uppföljningen om jag hade följt upplägget för vårt uppdrag, men ett öppet strandkärr fick mig att vidga cirkeln och fortsätta ett stycke. Snart insåg jag att detta var ett rikkärr med kalkgynnade arter som guldspärrmossa *Campylium stallatum* och späd skorpionmossa *Scorpidium cossonii*. Kärlväxtfloran i början av maj var inte så långt kommen men fröställningar från ifjol avslöjade också rika inslag. Slätterblomman *Parnassia palustris* stod kvar liksom ett fåtal orkidéer! En av dem blev efter kort tvekan bestämd till kärrknipprot *Epipactis palustris*! Nu anade jag att min omväg genom rikkärret inte skulle bli mitt enda övertramp mot den inventeringsinstruktion som vi alla hade att följa. Jag skulle återvända en högsommar dag för att få se mer av floran. Det blev en högdramatisk dag i början av juli i Näs med en hastigt närmande åskfront då jag tänkt mig att räkna antalet blommande stänglar. Jag hann aldrig ut i kärret förrän jag insåg det hopplösa i den föresatsen. Från min första position i skogskanten blickade jag mot 100-tals blommande exemplar av kärrknipprot! Jag ägnade istället tiden fram till att åskmolnen satte stopp för inventerandet åt att dokumentera den övriga floran. Här fanns gräsull *Eriophorum latifolium*, loppstarr *Carex pulicaris*, tagelsäv *Eleocharis quinqueflora*, vildlin *Linum catharticum*, kärrspira *Pedicularis palustris* och tätört *Pinguicula vulgaris* för att nämna de roligaste arterna. Den sistnämnda är en alltmär

försvinnande art som man i bästa fall får se en gång varje år i Småland och alltid på någon riktigt fin lokal. Glädjande med dagen var också mötet med markägaren som fick syn på mig då jag tvekade inför fortsättningen på inventerandet i ekhagen inför de annalkande vattenmassorna från ovan som stundade så snart himlens portar öppnats. Han var mycket positiv inför beskedet om orkidén och ville självklart göra vad han kunde för att värna och vårda dess växtplats. Märkligt var kärrets öppenhet trots mycket lång tid utan beteshävd, fritt från både större videbuskage och lövträd. Kanske Örens översvämningar och istäcke bidragit till att hålla kärret så pass öppet? Hela vår inventering av gräs- och våtmarker i Jönköping kommer att presenteras i kommande nummer av Parnassia.

Kärrknipproten har färre än 10 aktuella förekomster i Småland och på samtliga övriga lokaler är den mycket fåtalig. Den har minskat i takt med igenväxningen efter upphörd hävd och närmaste lokal är Hultarps rikkärr som upptäcktes av Södra Vätterbygdens floraprojekt i mitten av 1970-talet. Ännu på 90-talet kunde den räknas i 100-tal men efter 2000-talet enbart i 10-tal. Närbelägen är även en äldre förekomst i grannkommunen Aneby där Gunnar Einar Du Rietz nämner arten från Breafallsmossen som var ett av besöksmålen för en exkursion med utländska deltagare på 1950-talet.

Tomas Fasth, Högemålen 2, 563 91 Gränna.
E-post: tomasfasth@telia.com

Smalbladig lyktört nu för nionde året på tippen i Kalmar

▪ Anders Svenson

Tippfloristik hör till de årligen återkommande höstprimörerna. Flera är nog överens om att det var bättre förr. Ny ordning i avfallshanteringen gör att fynden av exotiska växter blir färre. Avfallsanläggningen Moskogen i Kalmar kommun har varit ett eldorado för tippbotanister, men är numera som många andra tippar betydligt artfattigare. Desto roligare är det att se att en av de verkliga höjdarna håller ut. Det är smalbladig lyktört *Physalis longifolia* som står kvar för nionde året i ett orört, jordövertäckt område i norr. Den 22 september 2007 besökte Charlotte Wigermo, Bengt Nilsson, Åke Svensson, Eva-Lena Hernod, Erik Ljungstrand och jag Moskogen. En av oss (Erik) låg i täten när vi sökte genom tippen och gjorde upptäckten. Vi konstaterade att det var en avvikande *Physalis*-art och efter florastudier på hemmaplan kunde den bestämmas till smalbladig lyktört. Den är därefter rapporterad nästan årligen, huvudsakligen från samma plats. Även om rapporterade koordinater visar en viss spridning är jag övertygad om att växtplatsen är densamma från år till år. År 2015 fanns ca 20 plantor och i början av oktober var några plantor i blom och hade även en del omogna frukter. De flesta plantorna hade enbart bladverk. Det är

knappast troligt att frön hinner mogna innan frosten kommer, men tidigare borde spridning ha kunnat ske med frön eftersom antalet plantor ökat och ytan arten växer på ökat sedan de första observationerna. Arten är uppenbarligen flerårig och hårdig i kalmartraktens klimat. Det innebär också att ett kriterium för bofast växt (Karlsson 1998) måste anses uppfyllt.

Smalbladig lyktört förekommer naturligt i Nordamerika; i USA och östra Kanada ned till norra Mexiko. Frukten är ätlig och det troligaste sättet den har kommit in på är via frön i avfall från butikernas *Physalis*-lådor eller via rötslam på samma sätt som kapkrusbär *Physalis peruviana* och gyllenbär *P. grisea* dyker upp på tippar.

Fyndet på Moskogen är såvitt känt enda svenska fyndet i modern tid, ett tidigare fynd finns från Krokslättss bomullsspinneri i Mölndal år 1932 (Bertilsson m.fl. 2002). Växtplatsen på Moskogen riskerar att spolieras då schaktningsarbete och övertäckning pågår på stora delar av anläggningen.

Smalbladig lyktört *Physalis longifolia* på Moskogens avfallsanläggning, Kalmar, 2007.
Foto: Bengt Nilsson

Referenser

Bertilsson, A. m.fl. 2002. Västergötlands flora. SBF-förlaget, Uppsala
Karlsson, T. 1998. Företeckning över svenska kärlväxter. Svensk Bot. Tidskr. 91, 241-560.

Anders Svenson, Grangärde, 590 39 Kisa.
E-post: anders.svenson@live.se

Årsmötet i Emmaboda

▪ Tomas Fasth

Emmaboda och Hotell Amigo var vald som plats för föreningens årliga sammankomst. Årsmötesförhandlingarna började på lördagförmiddagen och pågick fram till lunch. Två nya styrelseledamöter – Tomas Fasth och Mats Halling – valdes in som ersättare för Marion Jannes och Henrik Kullberg. De formella punkterna var snabbt avklarade, så den mesta tiden upptogs av diskussioner om föreningens framtida verksamhet.

Eftermiddagens exkursion gick till Lessebo kommun och en lokal med vityxne *Pseudorchis albida* nära Kosta. Jonas Wäglind, tidigare styrelseledamot i föreningen, berättade om ängens historiska och nuvarande skötsel och det stora arbete som han lagt ner för att få fart på vityxnet. Buskar, inklusive stubbarna, har röjts bort och enorma mängder med mossor har räfsats bort. Jonas har till och med klippt bort grästuvorna som vuxit upp på stenarna för att öka värmeinstrålningen. Resultatet är fantastiskt – vityxnet har ökat från enstaka plantor till hundratals. Även andra hävdgynnade och minskande arter har ökat rejält, bland annat var slättergubbe *Arnica montana* närmast dominerande över stora ytor. En annan art som väckte vår uppmärksamhet

var en tidigt blommande ögontröst som inte ens den församlade expertisen på plats klarade av. Thomas Karlsson har senare meddelat att det rör sig om en tidigblommande form av den normalt senblommande glandelögontrösten *Euphrasia stricta* var. *brevipila*.

Resten av eftermiddagen guidade oss Eivor Fransson i sina hemmamarker i Tomeshult i nordvästra delen av Emmaboda kommun. Hon är jordbrukare och har ett brinnande engagemang för bevarandet av det småskaliga odlingslandskapet med dess många småbiotoper. Vi hann se en välskött liten löväng med hamlade gamla träd och fin flora och lite mer igenväxande marker med ädellövskog och tidigare hamlade träd, bland annat en jättelind. I den soliga lövängen visade sig en stor långhorning som i efterhand kunde bestämmas till en lundbock *Stenocorus meridianus* som i Sverige hör hemma i de sydliga ädellövskogarna med förekomster av gamla träd (se foto på sid 32).

Kvällens middag avnjöts på hotellet och många valde även att övernatta där för deltagande i morgondagens floraväktarexkursioner. Tomas Buren och Åke Widgren gick en sväng i närområdet och hittade några exemplar

Vityxne i en matta av slättergubbe. Foto: Jonas Wäglind

av paddfot *Asperugo procumbens* i en nyanlagd rabatt vid en tunnel under järnvägen. Flera av de övriga deltagarna passade på att titta på denna växt som är ovanlig i inlandet, men som ibland dyker upp i liknande miljöer vid kusten.

Söndagen ägnades åt floraväkteri i Emmaboda kommun. Deltagarna fördelades på två grupper som åkte till olika områden under förmiddagen. Meningen var att följa upp äldre fynd av främst ängs- och betesmarksväxter. Prioriterade för floraväkteriet är arter på rödlistan rankade som VU och högre, det vill säga nationellt hotade arter. Många nya arter som fortfarande är allmänna i stora delar av Småland har hamnat på rödlistan. Bland dessa som vi eftersökte fanns slättergubbe, solvända *Helianthemum nummularium* och slätterfibbla *Hypochoeris maculata*. Både mörk solvända (ssp. *obscurum*, VU) och ljus solvända (ssp. *nummula-*

rium, NT) finns i det här området, ofta tillsammans på samma lokal, så man måste titta närmare på varje planta för att avgöra vilken underart det är. En ny rödlistad art som vi såg var ängsnattviol *Platanthera bifolia* ssp. *bifolia* (tidigare känd som vanlig nattviol och som verkligen var vanlig då Smålands flora startade på 1980-talet). En art som prioriterades var stortimjan *Thymus pulegioides* eftersom Emmaboda kommun tillhör artens huvudutbredningsområde i Sverige. Min grupp började med att leta efter just stortimjan på ett par lokaler vid Buemåla. Arten återfanns på en lokal och hittades dessutom på ett par närliggande lokaler. I området sågs även slättergubbe, sommarfibbla *Leontodon hispidus*, mörk och ljus solvända, samt månlåsbräken *Botrychium lunaria*. På väg till nästa planerade stopp hittade Tomas Burén ett nytt litet bestånd av blekingebjörnbär *Rubus hylanderi* i en vägkant, nära en av de två tidigare

Det gäller att inte trampa på vityxneplantorna. Jonas hade markerat plantorna med röda och blå snitslar.
Foto: Tomas Burén

kända lokalerna i Småland. Arten kännetecknas bland annat av stora vita blommor och att blomställningarna har flera enkla blad som påminner något om björklöv. Stortimjan hittades på ytterligare en ny lokal, medan en gammal lokal numera blivit helt olämplig för arten. Granspira *Pedicularis sylvatica* återfanns i en fin fuktig betesmark vid Strängsmåla. Där hittades även loppstarr *Carex pulicaris*.

Den andra gruppen hade också varierande framgång när det gällde att återfinna gamla stortimjanlokaler. Arten hittades på tre lokaler vid Linnefors och Bromboda, och på den sistnämnda hittades som bonus även ett bestånd med backfingerört *Potentilla sternerii*. För övrigt återfanns hjärtstilla *Leonurus cardiaca* och blårapunkel *Phyteuma nigrum* på kända lokaler. Avslutningsvis besöktes en slättergubbekal vid Brinkabo strax söder om Emmaboda där vi beräknade antalet till 3000 plantor.

Efter en gemensam lunch på hotellet var några av deltagarna tvungna att avvika. Vi som stannade kvar åkte vidare till Duvemåla, där vi bland annat tittade på en rik förekomst av granspira i en kraftledningsgata, samt hittade gott om loppstarr i en mycket fin, artrik, fuktig betesmark intill. Därefter avslutades de gemensamma insatserna, men Tomas Burén, Åke Widgren och Susann Forsberg följde med Eivor Fransson till en betesmark vid Geta-sjö, där det är viktigt att dokumentera naturvärdena med anledning av att en ny stor kraftledning planeras.

Vi var alla tacksamma för de många vackra marker med fin flora som visades upp av de lokala guiderna, vilket gav mersmak av detta för undertecknad okända hörn av vårt landskap.

Tomas Fasth, Högemålen 2, 563 91 Gränna.
E-post: tomasfasth@telia.com

En exkursion till Åkhultmyren och sjön Fiolen

▪ Per Darell

Naturskyddsföreningen i Alvesta och Föreningen Smålands Flora ordnade en gemensam exkursion till Åkhultmyren den 16 augusti 2015. Deltagare kom från olika håll i Sverige, men naturligtvis flest från Småland. Myren är väl så nära man komma en vildmark. Vi möttes av en blomsterprakt av myrtilja *Narthecium ossifragum*, klockljung *Erica tetralix* och rundsilesår *Drosera rotundifolia* och storsilesår *Drosera anglica*. Silesår är en av våra ”köttätande växter”, andra är tätört *Pinguicula vulgaris* och bläddror *Utricularia*. På de mer öppna partierna möttes vi av färgsprakande vitmossor. Vitmossor är ett galet namn då de inte är vita; i Danmark och Norge kallas de för torvmossor. Riktigt bruna var rostvitmossa *Sphagnum fuscum* och sotvitmossa *Sphagnum papillosum* (i höljorna var den svartgrön), röda var praktvitmossa *Sphagnum magellanicum* och rubinvitmossa *Sphagnum rubellum*, grön var klubbvitmossa *Sphagnum angustifolium* och gulgrön var flytvitmossa *Sphagnum cuspidatum*. Om man ligger i ordentligt kan man komma upp i 26 olika arter vitmossor på Åkhultmyren.

En växt som vi hittade var kallgräs *Scheuchzeria palustris*, men bara i ett exemplar.

Växtekologerna Urban Gunnarsson, Nils Malmer och Håkan Rydin gjorde 1997 en intressant undersökning på Åkhultmyren. De jämförde en inventering av myren som Nils Malmer gjort 1954 med en motsvarande inventering 1997. De öppna vattenytorna var 1954 fler och betydligt större och där trivdes kallgräset. Kallgräs fanns 1954 i 102 rutor men kunde inte hittas alls 1997. Försvunna var också myggblomster *Hammarbya paludosa* och fetbålmossa *Aneura pinguis*. Strandlummer *Lycopodiella inundata*, stjärnstarr *Carex echinata* och hirsstarr *Carex panicea* var nästan försvunna. Minskat hade även dybläddra *Utricularia intermedia*, dvärgbläddra *U. minor* och brunag *Rhynchospora fusca* gjort. Skogstjärna *Lysimachia europaea* och granvitmossa *Sphagnum girgensohnii* var nytillkomna och vanligt före-

Praktvitmossa *Sphagnum magellanicum*.
Foto: Johan Marand

Rostvitmossa *Sphagnum fuscum*. Foto: Johan Marand

kommande. Andra förändringar som de kunde se 1997 jämfört med nära 40 år tidigare var en ökad mängd träd, vilket i sin tur innebär en snabb förändring av andra arter. I kärrområdena hade myrlilja ökat och på mossen tuvväxande arter som lingon *Vaccinium vitis-idaea*, blåbär *Vaccinium myrtillus*, räffelmossa *Aulacomnium palustre*, myrbjörnmossa *Polytrichum strictum* och väggmossa *Pleurozium schreberi*. De pekar på lägre grundvattennivå som en viktig bakomliggande faktor. Vitmossfloran hade ändrats till mer skuggfördragande vitmossor. Författarnas slutsats var att floran (kärleväxter och mossor) var i högsta grad dynamisk med ett förändringsindex (nya och försvunna i förhållande till 1954) på 50%. Detta var överraskande då man ofta betraktar opåverkade myrmar som stabila växtsamhällen.

Åkhultmyren ingår i Fiolenområdet som även består av sjön Fiolen med omgivning, samt gammelskogen vid Aneboda. Området är av riksintresse som Natura-2000 område och blev naturreservat 1997. Myren har stort torvdjup (13 m) och är relativt opåverkad av dikning. Den består av tre mossplan, en del som är excentriskt välvd

som är relativt öppen, en svagt välvd del och ett svagt sluttande kärr. Växtligheten har såväl västliga (klocklång och myrlilja) som östliga (skvattram *Rhododendron tomentosum*) arter och vegetationssamhällen. En intressant mossa som förekommer på myren är björnvitmossa *Sphagnum lindbergii*, som är ovanlig i södra Sverige.

Vi gjorde också ett besök vid sjön Fiolen där några "kastade" sig i vattnet för att leta alger och småkryp. Roland Bengtsson berättade om Fiolen som referenssjö och om dess berömda sjö-hjortron *Nostoc zetterstedtii*.

Referenser

Gunnarsson, U., Malmer, N., och Rydin, H. 2002. Dynamics or constancy in *Sphagnum* dominated mire ecosystems? A 40-year study. *Ecography* 25.

Per Darell, Rökesvens väg 14, 342 34 Alvesta. E-post: per.darell@netatonce.net

Flytvitmossa *Sphagnum cuspidatum*. Foto: Johan Marand

Några växtfynd i Södra Vätterbygden 2015

▪ Magnus Thorell

Ängsvärlök *Gagea pratensis*, på gräsmatta tillhörande en hyresfastighet vid korsningen Drottninggatan - Vintergatan i Huskvarna. Ej sedd tidigare i trakten, men inte oväntat, eftersom klimatet är ganska mildt i närheten av Vättern. Växten sannolikt inkommen med gräsfrö.

Blekarv *Stellaria pallida*, på gräsmatta vid musik- och kulturhuset Spira i Jönköping mellan bilparkeringen och Munksjön. Andra fyndet i Jönköpings-trakten. Tidigare växte blekarv i Bankeryd på gräsmatta tillhörig Svenska kyrkans gamla församlingshem. Dessa båda lokaler är, så vitt känt, de enda i inlandet i Småland. De båda förekomsterna har sannolikt sitt ursprung i gräsfrö.

Värvicker *Vicia lathyroides*. Vid letande efter blekarven vid Spira hittade Martin Sjö Dahl värvicker i gräsmattan. Värvicker har setts tidigare i Södra Vät-

terbygden på liknande växtställen och på sandiga ställen ej sådda med gräsfrö. Intressant nog växte värvicker, åtminstone förr, på naturbetesmark vid Hov i Skärstad.

Bokarv *Stellaria neglecta*, på väggkant norr om Vista kulle, ca 300 m väster om sydligaste gården i Bosgård. Bokarv växer på flera ställen i bergen öster om Vättern, vilket rapporterades om i en tidigare artikel i Parnassia 2010:2.

Vit björnloka *Heracleum sphondylium* ssp. *sphondylium*, på Bankeryds kyrkogård. Funnen vid fem tillfällen tidigare i Södra Vätterbygden, enligt Smålands flora. Okänt hur växten har hamnat på denna plats, men gräsfrö är väl det spridningssätt som man närmast kommer att tänka på.

Magnus Thorell, Högalundsgatan 20, 564 32 Bankeryd. E-post: magnusthorell@outlook.com

Efterlysning av rökpipsvamp

▪ **Tomas Fasth**

Rökpipsvamp *Urnula craterium* är en sällsynt skålsvamp med ett 30-tal kända förekomster, främst i östra Svealand. I Småland finns två mycket närbelägna lokaler vid Östgötagränsen, i Locknevi och Odensvi socknar i Vimmerby respektive Västerviks kommuner.

Rökpipsvampen är omiskännlig med sin pokalformade fruktkropp på korta skaft, med mörkt chokladfärgad insida och gråbrunfärgad filthårig utsida. Den växer på multnande grenar av främst hassel vilande på marken i raviner eller på andra platser med hög luftfuktighet. Rörligt markvatten och god snötilgång med sen avsmältning gynnar arten. Rikligt med kuddar av mossan krushättemossa *Uloa crispa* på levande hasselgrenar signalerar rätt biotop. En viss inblandning av gran är ingen nackdel utan bidrar både till högre fuktighet och ökad mängd död ved då beskuggning leder till att stammar av hassel dör. Arten har sedan 1980-talet varit rödlistad i Sverige och under 2000-talet har den räknats till de starkt hotade arterna i landet (EN). Förmodligen är arten förbisedd eftersom den visar sig endast gynnsamma år och då under veckorna efter snösmältningen när få mykologer eller botanister letar efter svamp. Milda vintrar kan den visa sig i januari. Eftersökningar av arten har skett i ett fåtal landskap, men ej i Småland. Ölands och Blekinges hassellundar har genomsökts men bedöms

som alltför torra. Vimmerby-lokalen ligger vid nordändan av den i Småland belägna sjön Spillen, och hittades under 1990-talets nyckelbiotopsinventering. Eddie Stureson som upptäckte lokalen på 90-talet har även följt upp förekomsten under 2000-talet och sett till att ett långsiktigt naturvårdsavtal skrivits med markägaren. Förekomsten i grannsocknen en halvmil åt ONO upptäcktes i mitten av 1970-talet men har inte setts sedan dess.

I åtgärdsprogrammet (Rydberg 2005) anges som mål att dess status ska ändras från EN (starkt hotad) till VU (sårbar) på rödlistan från och med 2015, d v s att hotet om utrotning ska minska och antalet lokaler ska öka (> 40 år 2017). Om arten eftersöktes systematiskt är det sannolikt att fler fynd kan göras i Småland! Rapportera dina fynd till Artportalen. Räkna både fruktkroppar och uppskatta antalet mycel.

Referenser

- Artportalen. <<http://artportalen.se/>> [hämtat 2015-11-16]
- Rydberg, H. 2005. Åtgärdsprogram för bevarande av rökpipsvamp. SNV rapport 5825.
- Ryman, S. 1979. Svenska vår- och försommarvampar inom Pezizales. Svensk Bot. Tidskr. 72:327-339.

Mogna fruktkroppar av rökpipsvamp *Urula craterium* på lokalen utanför Norrköping i mars 2015.
Foto: Tomas Fasth

Tomas Fasth, Högemålen 2, 563 91 Gränna.
E-post: tomasfasth@telia.com

Den rödtandade hättemossans "mössa". Foto: Ulf Jansson

Rödtandad hättemossa påträffad vid Alvesta

▪ Per Darell

Vid inventering av sjön Salens norra del, nära Alvesta i Kronobergs län, påträffade jag en liten mossasom jag tidigare sett i Skåne. Arten var rödtandad hättemossa *Orthotrichum pulchellum*. Den bildar små, centimeterstora, kuddar på lövträdsbark inne i skog eller i täta buskage. Vid Salen fann jag den i videbuskage på flera ställen. Flertalet arter av hättemossor växer annars helst i glesa lövskogar.

Om den är fertil kan man känna igen

arten på de röda tänderna på sporkapseln. Att den har lätt krusiga blad vid torka (ungefär som krushättemossa *Ulota crispa*) kan också vara till hjälp när man letar efter den.

Den rödtandade hättemossan var tidigare mycket sällsynt och rödlistad som sårbar (VU). Den är troligen spontant invandrad i sen tid; äldsta rapporten i Artportalen är från 1986. Det är möjligt att den funnits tidigare men flera av hättemossorna har minskat

Sporkapslar av rödtandad hättmossa. Foto: Ulf Jansson

radikalt på grund av luftföroreningar. Idag betraktas arten som livskraftig (LC) och ser ut att vara på expansion. De första fynden gjordes i Skåne och Halland. Idag finns den på många lokaler framför allt i Halland. Ett fynd i östra Sverige har tidigare gjorts i Västerås kommun 1997, men annars är inga fynd rapporterade i östra Sverige förutom de nyfunna i Alvesta. Om den är på expansion österut är det troligt att vi kommer att finna den på fler ställen i Småland.

Referenser

Artportalen. <<http://artportalen.se/>> [hämtat 2015-11-16]

Per Darell, Rökesvens väg 14, 342 34 Alvesta. E-post: per.darell@netatonce.net

Exkursioner 2016

Vi planerar att arrangera några vårexkursioner, men tider och platser är inte bestämda än. Information kommer att läggas ut på vår hemsida smalandsflora.com. Håll utkik när våren närmar sig, eller kontakta någon i styrelsen om du saknar dator.

Exkursioner under sommar och höst kommer att annonseras i nästa nummer av Parnassia, men också på hemsidan så fort något är bestämt. Vi planerar att förlägga några exkursioner till områden som vi av en eller annan anledning vill följa upp eller få bättre kunskap om. Det kan vara lokaler som var värdefulla under inventeringsperioden och där vi vill veta hur situationen ser ut idag, men också områden som varit bristfälligt inventerade tidigare. Vi tänker, i mån av tillgänglig kompetens, även att titta på mossor, lavar och svampar.

Styrelsen har en del idéer om lämpliga lokaler, men fler förslag är välkomna. Eftersom Småland är stort kan inte alla vara med överallt, men om ni är några stycken som ändå tänker åka till ett område kan vi annonsera det på hemsidan så kanske några fler ansluter. Vi samarbetar gärna med andra föreningar.

Glöm inte heller att anmäla vandringar på De vilda blommornas dag den 19 juni!

Lundbock *Stenocorus meridianus*. Foto: Nicklas Strömberg

Råd till författare

Parnassia utkommer maj och december. Artiklar och notiser bör skickas senast 1 april respektive 1 november för att komma med i ett visst häfte.

Det är enklast om du skickar texten med e-post och gärna skriven i Word. Men det går också utmärkt att skicka texten på papper (läs då korrekturet extra noga så att allt blir rätt avskrivet).

Skicka gärna med förslag till bilder - teckningar, kartor eller foton av växter, miljöer, personer. Digitala bilder fungerar smidigast. Digitala foton måste ha hög upplösning och helst vara i formaten .tif eller .jpg.

Välkommen med dina bidrag till *Parnassia*!

Redaktörer:

Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar. Tel 0480 - 251 89.

E-post: tomas.buren@netatonce.net

Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona. Tel 0455 – 31 17 41.

E-post: cotula@gmail.com

Nicklas Strömberg, Sågverksvägen 10, 570 84 Mörlunda. Tel 070 - 205 49 78

E-post: nicklas@igoterra.com

Äldre nummer av *Parnassia* säljes

Äldre nummer av *Parnassia* (år 1992–2014) säljes för 15:-/styck. Hela sviten (36 häften) kostar 350:-. Av några nummer finns bara ett fåtal exemplar kvar.

Från år 1988–1991 (8 nummer) finns få nummer kvar och de säljes endast i hel svit för 100:-. Kostnader för porto och emballage tillkommer.

Beställ hos Margareta Edqvist, tel. 0380 - 106 29.

E-post: margareta.edqvist@telia.com

www.smalandsflora.com

Sid 13

Magnus Thorell - Om skogsnycklar *Dacylorhiza maculata* ssp. *fuchsii* (Druce) Hyl. i Jönköpingstrakten

Sid 18

Tomas Fasth - Ny lokal för kärrknipprot i Jönköpings kommun

Sid 20

Anders Svensson - Smalbladig lyktört nu för nionde året på tippen i Kalmar

Sid 22

Tomas Fasth - Årsmötet i Emmaboda

Sid 25

Per Darell - En exkursion till Åkhultmyren och sjön Fiolen

Sid 27

Magnus Thorell - Några växtfynd i Södra Vätterbygden 2015

Sid 28

Tomas Fasth - Efterlysning av rökippsvamp

Sid 30

Per Darell - Rödtdad hättemossa påträffad vid Alvesta

Sid 32

Exkursioner 2016